

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки та управління
Обліково-фінансовий факультет
Кафедра обліку і аудиту

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

Словник термінів

з дисципліни «Екологічна безпека» для студентів аграрних вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації освітнього рівня 8.03050901 «Облік і аудит»

МИКОЛАЇВ
2015

УДК 504.03

ББК 28.081

Е 45

Рекомендовано до друку рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету від 19 березня 2014 р., протокол № 7.

Укладачі:

О.М. Вишневська - д-р екон. наук, професор, декан обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет

Н.В. Бобровська - канд. екон. наук, асистент кафедри обліку і аудиту, Миколаївський національний аграрний університет

Рецензенти:

О.І. Котикова - д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємств Миколаївського національного аграрного університету

Т.В. Стройко - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою міжнародної економіки Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Е 45 Екологічна безпека : словник термінів / О.М. Вишневська, Н.В. Бобровська — Миколаїв : МНАУ, 2015. — 26 с.

У словнику наведені основні поняття екологічної безпеки та її складових, взаємопов'язаних явищ та процесів на різних рівнях управління, від локального до державного та гео економічного.

Словник термінів розрахований для самостійної роботи студентів зі спеціальності 8.03050901 «Облік і аудит» аграрних вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації.

УДК 504.03
ББК 28.081

© Миколаївський національний аграрний університет, 2015

© Вишневська О.М., Бобровська Н.В., 2015

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Терміни	5
Список використаних джерел.....	25

ВСТУП

За умови підвищення впливу глобалізаційних процесів на природно-ресурсний потенціал, виникає потреба у виявленні не тільки економічних, а і екологічних пріоритетів у подальшому розвитку галузі. Формування зрівноваженого розвитку залежить від екологічних процесів, які проявляються через поєднання діяльності людини і можливості відновлення природних ресурсів за видами з урахуванням галузевих і регіональних особливостей.

Високий рівень екологічного навантаження є актуальним для більшості країн світу і тому мінімізація екологічних ризиків повинна проводитись через узгодженість дії усіх країн і їхньої скоординованості спрямованої на міжнародно-правову основу. Формами міжнародного співробітництва є наукова і практична діяльність у напрямку охорони навколишнього середовища, дієвості міжнародних організацій з метою збереження навколишнього середовища.

Отже, авторами у даному словнику узагальнені і підготовлені основні терміни, приведені до них пояснення згідно викладених інформаційних матеріалів у сучасних виданнях екологічного, біологічного, економічного напрямів, сільськогосподарської літератури, нормативних документів та законів.

Представлений довідковий матеріал має рекомендований характер.

Автори прагнуть внести ясність і систематизувати формуючу термінологію у галузі економічної безпеки, охорони природи.

А

Антропогенні зміни – зміни, що відбуваються у природі в результаті господарської діяльності людини.

Б

Бедленд – непридатні для землекористування землі.

Безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Безпéка – це такі умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними по відношенню до даної складної системи у відповідності до наявних, на даному етапі, потреб, знань та уявлень.

Безпека у природокористуванні – процес управління загрозами та небезпеками, за якого забезпечується мінімальний вплив несприятливих умов природи та технологічних процесів її опанування на здоров'я людей. Безпека у природокористуванні розглядається у межах усіх форм галузевого природокористування та у області прямого й опосередкованого впливу на людину (глобально, регіонально і локально).

Біологічна продуктивність (біопродуктивність) – приріст біомаси організмів екосистеми за одиницю часу.

Біогеоценоз – однорідна природна система функціонально взаємопов'язаних живих організмів і навколишнього абіотичного середовища (неживої природи). Елементарна складова частина біосфери.

Біом – сукупність угруповань будь-якої зони або підзони.

Біомаса – маса живих організмів у популяції чи екосистемі у перерахунку на суху речовину.

Біосфера – нижня частина атмосфери, вся гідросфера і верхня частина літосфери Землі, які заселені живими організмами, «область існування живої речовини»; оболонка Землі, в якій сукупна діяльність живих організмів виявляє себе як геохімічний фактор планетного масштабу. Біосфера – найбільша (глобальна) екосистема Землі – область системної взаємодії живої та неживої речовини на планеті.

Біосферний заповідник (біосферний резерват) – природоохоронна, науково-дослідна установа міжнародного значення, створена з метою збереження у природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонових екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних чинників.

Біота – це сукупність видів рослин і тварин, що населяють певну територію.

Біотичне середовище – сили і явища природи, що зобов'язані своїм походженням життєдіяльності організмів.

Біоекологічний аналіз – аналіз біоекологічних особливостей видів, що дає змогу виявити їх відповідність до конкретних умов навколишнього

середовища і здатність до пристосування.

Біоекологічний потенціал виду – спроможність виду до розселення і подальшої еволюції. Вперше встановлено І.К. Панчоським (1925)

Біоекономіка – галузь знань на межі екології і економіки, що вивчає взаємовідновини людини і природи у процесі використання природних ресурсів.

В

Взаємодія екосистем – взаємний вплив екосистем через абіотичні та біотичні зв'язки. Взаємодія екосистем визначається їх геоморфологічним положенням у ландшафті, умовами міграції хімічних елементів та характером біотичних компонентів.

Викиди – короткочасне або довготривале надходження у навколишнє середовище будь-яких забруднювачів.

Виклик - це вимога, спонукання до будь-яких дій, відносин. Виклики не обов'язково становлять небезпеку. Виклик передбачає вчинення вимушених дій.

Виробнича безпека – це стан виробничої сфери країни, за якого забезпечується максимально ефективно використання наявних виробничих потужностей у країні, їх модернізація та розширене відновлення, зростання рівня інноваційності виробництва та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Виробнича безпека – це такий рівень розвитку промислового комплексу країни, що здатний забезпечити зростання економіки та її розширене відновлення.

Відновлення навколишнього середовища – комплекс заходів, спрямований на підтримання параметрів середовища існування у межах сприятливих для існування людського суспільства.

Відновлювальна територія – структурний елемент екомережі, який забезпечує формування просторової цілісності екомережі, виконуючі першочергові заходи щодо відновлення первинного природного стану, насамперед рослинного покриву у інших елементах екомережі.

Всеєвропейська екологічна мережа – система природних територій Європи, які особливо охороняються відповідно до світового та європейського екологічного права.

Вторинні ресурси – сукупність будь-яких матеріальних і енергетичних відходів виробництва, які можуть бути використані повторно.

Г

Глобальна безпека має своєю основною метою гарантію безпеки відразу усієї світової спільноти, а не тільки окремих регіонів і країн.

Глобальна екологія – комплексна наукова дисципліна, що вивчає біосферу у цілому. Головною проблемою глобальної екології є кругообіг речовин у біосфері, що необхідно для вирішення основного її завдання – прогнозу можливих змін біосфери у майбутньому під впливом діяльності людини. Глобальна екологія – знаходиться у стадії формування, тому її межі

ще чітко не визначені. Часто глобальну екологію пов'язують з охороною природи, екологією людини.

Глобалізація – процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації.

Геоекологія – підрозділ прикладної екології, яка вивчає екологічні аспекти геосфер (атмосфери, гідросфери, літосфери, ландшафтної сфери), розглядає екологічні наслідки ендо- і екзогенних геологічних процесів, видобутку корисних копалин, здійснює екологічне картографування.

Геоєкосистема – ценоєкосистема; природна система, у якій життя і розвиток організмів залежить від складу та концентрації хімічних елементів у компонентах ландшафту.

Геосистема – природно-територіальний комплекс; фізико-географічна одиниця розчленування оболонки Землі, що характеризується єдністю походження і відносною однорідністю структури та функціонування. Матеріальна система взаємозумовлених природних компонентів, взаємопов'язаних у своєму розташуванні та розвитку.

Геополітична безпека – складова національної безпеки, процес управління системою національної безпеки, за якого державними та недержавними інституціями забезпечується встановлення контролю і панування над ресурсами земного, водного, повітряно-космічного, інформаційних (духовно-культурного) просторів держави, регіону, світу.

Геополітичне положення – складна категорія, що визначається сукупністю відношень з іншими країнами та великими природними об'єктами, ринкам збуту товарів та сировини, торгівельним шляхам, що мають суттєвий політичний, соціальний і екологічний вплив.

Геосередовище – це сукупність предметів живої і неживої природи, залучених на даному етапі розвитку суспільства у процес суспільного життя і які, таким чином, є необхідними умовами існування і розвитку суспільства.

Граничне значення – значення соціального показника (критерію) після перевищення якого неминуче станеться соціальний вибух.

Господарська зона – частина національних природних, регіональних ландшафтних і зоологічних парків, яка виділяється для активізації та розвитку збалансованого менеджменту природними ресурсами, проведення господарської діяльності, спрямованої на виконання завдань, які покладаються на відповідну установу природно-заповідного фонду.

Д

Деградація – загальний термін, що вказує на збіднення, виродження, погіршення, втрату якостей, зміни рельєфу у гіршу сторону, зниження або підвищення рівня поверхневих вод, процеси ерозії, розпаду, гниття організму або природної системи.

Деградація середовища – погіршення якості природних умов і соціального середовища життя людини.

Деградація ґрунту – процес, що призводить до часткової втрати ґрунтом накопичених раніше речовин, які споживаються рослинами (гумус, солі), та організмів, що сприяють його розвитку (мікрофлора та ін.).

Деградація ландшафту – зниження, погіршення якостей ландшафту як результат необоротних змін, повністю руйнуючих його структуру. Проявляється втратою спроможності ландшафту виконувати ресурсно-середовищні забезпечуючі функції.

Деградація рослинності – поступове погіршення, спрощення, зниження рівня організації угруповання рослин, яке викликане зміною умов середовища або господарською діяльністю людини.

Деградація природних компонентів – погіршення якості окремих природних компонентів.

Джерела загроз – локалізовані у просторі і часі події небезпеки; вони можуть бути свідомими або стихійними; у цьому аспекті загрози розглядаються як суб'єктивні або об'єктивні.

Е

Екологічна безпека – це свобода і захист від загроз екологічного забруднення, насамперед, наявність чистого повітря і незабрудненої води; можливість придбання екологічно безпечної їжі; можливість проживання в умовах, що не становлять небезпеки для здоров'я з точки зору екології (житло, умови праці та т.п.); захищеність від екологічних катастроф (доступність чистої води й чистого повітря, система землекористування, яка зберігає родючість ґрунту).

Екологічна безпе́ка – це такий стан навколишнього середовища, коли гарантується запобігання погіршення екологічної ситуації та здоров'я людини.

Екологічна мережа – єдина територіальна система, створена з метою поліпшення екологічних умов для формування та відновлення довкілля, підвищення його природно-ресурсного потенціалу, збереження ландшафтного і біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів і міжнародних забор'язань підлягають особливій охороні.

Екологія (наука про довкілля) – комплекс наук про будову, функціонування, взаємозв'язки полікомпонентних і багаторівневих систем «природа - суспільство» та засоби кореляції взаємного впливу техносфери і біосфери з метою збереження життя на землі.

Еко-інновації – кінцевий результат діяльності щодо створення і використання екологічно орієнтованих нововведень, реалізованих у вигляді вдосконалених, або нових екологічних товарів (виробів або послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту товарів, які сприяють розвитку і підвищенню соціально-економічної

ефективності функціонування підприємств, забезпечення ресурсно-екологічної безпеки та охорони навколишнього середовища.

Екологічна ефективність – стан біоценотичного процесу на різних рівнях ценоекосистеми: ефективність вбирання енергії організмами трофічного рівня; продуктивність трофічного рівня; ефективність асиміляції трофічного рівня. В звичайних умовах екологічна ефективність не перевищує 10 -12%, тому кількість трофічних рівнів у екосистемі не може бути більше 5 – 6.

Екологічна катастрофа – природна аномалія, що виникає на основі прямого або побічного впливу господарської діяльності людини на природні процеси і веде до несприятливих екологічних та економічних наслідків; аварія технічного устрою, будови, що призводить до катастрофічних змін у природному середовищі і, як правило – до масової загибелі живих організмів.

Екологічна компенсація – повна адаптація серії генетично-близьких видів, котрі заміщають одне одного на протязі градієнта середовища.

Екологічна культура – культура усіх видів людської діяльності, пов'язаних з пізнанням, освоєнням і перетворенням природи. Рівень екологічної культур, що проявляється в обізнаності з питань екології та усвідомлення необхідності виконання екологічних норм, сприяє дотриманню природоохоронного законодавства.

Екологічна надійність – спроможність екосистеми провадити енергопродукційну роботу, відносно саморегулюючих у межах природних для неї добових, сезонних, міжрічних та вікових коливань на протязі суцесійного або еволюційного відрізка її існування.

Екологічна оптимальна біопродуктивність – продуктивність (урожайність), яка дає можливість одержати необхідну кількість сільськогосподарської продукції і одночасно звести до мінімуму забруднення середовища хімічними речовинами.

Екологічна політика – це науковий напрямок, що вивчає взаємозв'язки між процесами техногенної зміни природного середовища і політичними процесами у житті суспільства як в регіональному, так і в глобальному вимірі. Екологічна політика являє собою теоретичну систему політичних, економічних, юридичних та інших заходів, спрямованих на врегулювання стану навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів на будь-якій території або світу загалом (глобальна політика).

Екологічна потреба – сукупність вимог організму, популяції або виду до природного середовища: споживання, взаємовідносини з іншими організмами.

Екологічна помилка – «екологічний бумеранг»; екологічна необґрунтованість шляхів або розмірів використання природних ресурсів, екосистем, ландшафтів, що призводить до екологічної або економічної шкоди, втрат.

Екологічна рівновага – баланс природних або змінених людиною компонентів і природних процесів, що забезпечує тривале існування даної

екосистеми. Наприклад, екологічна рівновага створюється при певному співвідношенні інтенсивного (агроценози) і екстенсивного (випаси, багаторічні насадження) експлуатованих земельних ділянок даного агроландшафту.

Екологічна система – екосистема; функціональна природна система, яка утворена живими організмами та їх середовищем існування.

Екологічна криза – ситуація, що виникає у екологічних системах внаслідок порушення рівноваги під дією стихійних природних явищ або під впливом антропогенних факторів; напружений стан взаємовідносин між людиною та природою, що характеризується невідповідністю виробничих сил і виробничих відносин з однієї сторони, і ресурсів – екологічних можливостей біосфери, з іншої.

Екологічна ситуація кризисна – ситуація, що виникає в екосистемах внаслідок порушення рівноваги під дією стихійних природних явищ або антропогенних факторів.

Екологічна стабільність – спроможність екосистеми (ландшафту) протидіяти абіотичним та біотичним факторам середовища (у тому числі і антропогенним). Екологічна стабільність розглядається як екологічна рівновага. Вирішальне значення має співвідношення автотрофів (продуцентів) і гетеротрофів (консументів і редуцентів), а також специфічна адаптація організмів один до одного і до середовища.

Екологічне нормування – нормування будь-якої антропогенної дії на екосистему, при якій можна визначити реакцію цієї системи в цілому або окремого ланцюга. Основним критерієм при визначенні екологічного навантаження є відсутність заміни продуктивності, стабільності та різноманітності системи.

Екологічні індикатори – компоненти і елементи екосистеми, природно-територіальних комплексів, за якими можна оцінювати екологічні режими. До екологічних індикаторів відносять ґрунти, рослинність, рельєф тощо. Метод оцінки за екологічним індикатором називається **екологічною індикацією**.

Екологічні інтереси – об'єктивно існуючі суспільні потреби у чистому, здоровому, продуктивному навколишньому середовищі, яке забезпечує біологічний режим життя.

Екологія економічна – наукова дисципліна, що досліджує вплив екологічних факторів на економічне життя суспільства.

Екологічні збитки — це необоротне руйнування унікальних екосистем, зникнення різноманітних видів тварин і рослин, генетичні зміни у біосфері.

Екологічний аудит — це визначення сучасного екологічного стану усіх компонентів навколишнього середовища (літосфери та мінерально-сировинних ресурсів; геофізичних полів Землі і Космосу та їх впливу на довкілля і здоров'я людей; геоморфосфери (рельєфу) та небезпечних ендо- та екзогеодинамічних процесів, руйнуючих літосферу і перетворюючих рельєф; поверхневої та підземної гідросфери і водних ресурсів; атмосфери і кліматичних ресурсів; фіто- та зоосфер і біологічних ресурсів; демосфери та стану здоров'я населення у зв'язку з екологічними чинниками; техносфери та

її впливу на всі попередні компоненти природних екосистем).

Екологічний м'енеджмент — система управління навколишнім середовищем (*система екологічного менеджменту*) — частина загальної системи управління, що включає організаційну структуру, діяльність із планування, обов'язки, відповідальність, досвід, методи, методики, процеси і ресурси для розробки, здійснення й аналізу екологічної політики.

Екомоніторинг — комплексна науково-інформаційна система регламентованих періодичних безперервних, довгострокових спостережень, оцінки і прогнозу змін стану природного середовища з метою виявлення негативних змін і вироблення рекомендацій з їх усунення або ослаблення.

Екологія сільськогосподарська – розділ екології, що вивчає взаємовідносини сільськогосподарських рослин і тварин із зовнішнім середовищем.

Еколого-орієнтований аспект – розглядається у контексті ресурсозбереження і визначається основними напрямками розвитку через екологізацію та отримання відповідних економічних, соціальних і екологічних вигід.

Економічна оцінка земель – порівняна оцінка землі як природного ресурсу і засобу виробництва, згідно з показниками, що характеризують продуктивність земель, ефективність їх використання та дохід з одиниці площі. Економічна оцінка земель визначається у відносних величинах (балах) та у грошовому виразі за методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів України (Закон України про державний земельний кадастр).

Економічні витрати від забруднення навколишнього середовища – складаються з двох частин – економічного збитку від забруднення довкілля і пов'язаних з цим процесом додаткових і компенсаційних витрат: економічні збитки, додаткові та компенсаційні витрати.

Екосистема – будь-яке угруповання живих організмів і їхнє середовище існування, об'єднане в єдине функціональне ціле на основі взаємозалежності між його складовими (акваріум, космічний корабель).

Екологічні прибутки – забезпечують збереження мінеральної сировини (нафти, газу, чорних, кольорових і благородних металів) і лісу, очищення та поновлення великих земельних площ, зменшення локальних порушень і забруднення земної поверхні внаслідок діяльності гірничодобувної промисловості.

Експертиза екологічна - оцінка впливу комплексу господарських нововведень на середовище життя, природні ресурси і здоров'я людей. Базується на екологічних нормативах. Виражається як в економічних, так і у неекономічних показниках.

Економічна безпека – це стан захищеності суб'єктів господарювання від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізуючих факторів, при якому забезпечується стійка реалізація основних господарських інтересів та цілей статутної діяльності.

Ефект з екологічних позицій – біологічна зміна, що викликана прямою або побічною дією відповідного фактора.

Ефективність чистої продукції – співвідношення одержаної чистої продукції (ріст, розмноження тощо) угруповання до асимільованої.

Є

Ємність природного середовища – кількість особин, потреби яких можуть бути задоволені ресурсами даного місця існування без помітної шкоди; здатність природного середовища витримувати соціально-економічне навантаження (демографічне, господарське, рекреаційне та ін.) без суттєвого порушення функцій життєдіяльності середовища.

Ємність середовища господарська – межі фізико-хімічних можливостей середовища, використання яких у процесі господарської діяльності не веде до негативних змін у ньому (порушення екологічної рівноваги).

Ж

Живучість екосистеми – здатність екосистеми витримувати порушення балансу екологічних елементів (компонентів) або інтенсивне антропогенне навантаження без розвитку в них процесів деградації, розладу, переходу у новий якісний стан.

З

Загроза – це природне чи техногенне явище з прогнозованими, але неконтрольованими небажаними подіями, що можуть у певний момент часу у межах даної території завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити матеріальні збитки, руйнування довкілля.

Забруднення природне – забруднення, що виникає у результаті природних, як правило, катастрофічних процесів (пилові бурі, урагани тощо).

Забруднення сільськогосподарське – форма антропогенного забруднення, яке виникає при застосуванні пестицидів, дефоліантів, добрив та ін. Агентів.

Зрілість екосистеми – стійкий стан екосистеми, що характеризується оптимальною внутрішньою структурою, нормальним функціонуванням усіх її компонентів, максимальною біопродуктивністю та мінімальною ентропією.

Забруднення ландшафту – збільшення концентрації тих чи інших речовин, енергії вище за природні (фонові чи допустимі межі норм, а також внесення невластивих для ландшафту речовин, організмів і джерел енергії під впливом як антропогенних, так і природних (вулканізм, природна міграція речовин) чинників. У наслідок взаємодії компонентів ландшафту забруднення одного з них (наприклад повітря) спричиняє забруднення інших компонентів (рослинності, ґрунту), охоплюючи весь ландшафт.

Забруднення навколишнього середовища – зміни його властивостей (хімічних, механічних, фізичних і пов'язаних з ними інформаційних), які відбуваються у результаті природних або штучних процесів і призводить до погіршення функцій середовища відносно до будь-якого біологічного, технологічного об'єкта і людського середовища.

Завдання державної екологічної експертизи – визначення екологічної безпеки господарської та іншої діяльності, яка може нині або у майбутньому прямо або посередньо негативно вплинути на стан навколишнього природного середовища; установлення відповідності передпроектних, передпланових, проектних та інших рішень згідно з законодавством про охорону навколишнього природного середовища; оцінка повноти й обгрунтованості передбачуваних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища та здоров'я населення, яка здійснюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів разом зі спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань охорони здоров'я.

Зелена зона – територія за межами міста, зайнята лісами і лісопарками, яка виконує захисні, санітарно-гігієнічні і рекреаційні функції.

Зовнішні загрози – безпосередньо пов'язані з транскордонною міграцією забруднюючих речовин, поширенням особливо небезпечних хімічних сполук та інфекційних хвороб, а також з глобальними природно-техногенними катастрофами транскордонного характеру на території іноземних держав. Зовнішні загрози можуть виникати під час воєнних дій, збройних конфліктів, пов'язаних з міжнародними техногенним тероризмом. Вони постають з протиріч між національними інтересами держав, при спробах вирішити їх за допомогою диктату воєнної сили, дискримінації стосунків і отримання односторінних вигод.

Зонами екологічної катастрофи – оголошуються території, де внаслідок діяльності людини чи руйнівного впливу стихійних сил природи виникли стійкі або необоротні негативні зміни у навколишньому природному середовищі, що призвели до неможливості проживання на них населення і ведення господарської діяльності.

Зонами підвищеної екологічної небезпеки – оголошуються території, де внаслідок діяльності людини або руйнівного впливу стихійних сил природи у навколишньому середовищі на тривалий час виникли негативні зміни, що ставлять під загрозу здоров'я людини, збереження природних об'єктів і обмежують ведення господарської діяльності.

I

Імпортна безпека держави – це досягнення такого стану зовнішньоторговельних відносин, який передбачає заміну сировинного характеру імпорту його інноваційно-інвестиційним спрямуванням.

Індекс якості середовища – чисельний показник, який показує сприятливість середовища для існування організмів. Може бути виражений як

у балах, так і у абсолютних одиницях (у т.ч. ГДК речовин – гранично допустимі концентрації).

Індекс забруднення – кількісна та якісна характеристика забруднювача, яка включає обсяги речовин забруднювачів і ступінь їхнього впливу на об'єкти, у т.ч. і на людину.

Інфраструктура екологічна – комплекс споруд, підприємств, закладів, мережа сіток, ліній, технологічних систем, що забезпечують умови збереження середовища і життєдіяльності людини. Інфраструктура екологічна включає елементи виробничої та соціальної інфраструктури, а також природних територій, що охороняються.

К

Кадастр – включає якісний і кількісний опис об'єктів та явищ ресурсного характеру з їх економічною та соціально-економічною оцінкою, тобто це звіт економічних, екологічних, організаційних і технічних показників, що характеризують кількість і якість тих або інших природних ресурсів, склад і категорії природокористувачів.

Катастрофа – велика аварія, що виникає внаслідок господарської діяльності і завдає значної шкоди як населенню, так і навколишньому середовищу: людські жертви, каліцтва або погіршення стану здоров'я населення, забруднення природного середовища тощо.

Концентрація гранично допустима – кількість шкідливої речовини у середовищі, яка практично не впливає на здоров'я людини і не призводить до негативних наслідків. Встановлюється законодавчо.

Комплекс екологічних умов – застосовується у геоботаніці як синонім екологічної ніши.

Комплекс природний – термін, що використовується для визначення різних взаємопов'язаних явищ природи, закономірних просторових поєднань ґрунтів, рослинності, ландшафтів.

Комплекс природокористування – використання декількох природних ресурсів одночасно з урахуванням охорони навколишнього природного середовища і виконанням вимог раціонального використання, відтворення природних ресурсів.

Компонент екологічний - основні матеріально-енергетичні складові екологічних систем: енергія, газовий склад, вода, субстрат, організми (процедури, консументи, редуценти).

Компоненти середовища – матеріально-енергетичні складові середовища (повітря, вода, субстрат, організми тощо), з якими організм перебуває у прямих або непрямих взаєминах.

Критерії оцінки природоохоронних заходів – показники залучення ресурсів до господарчого обігу з цільовим призначенням, нормативи якості середовища та ресурсів, показники нормальної і фактичної продуктивності ресурсів, розміри збитку господарства країни, стан здоров'я населення.

Л

Ліміти використання природних ресурсів – установлюються у порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою обласними, міськими (міста загальнодержавного значення) Радами, окрім випадків, коли природні ресурси мають загальнодержавне значення.

Літосфера – верхня тверда оболонка земної кулі.

Ландшафтна екологія – розділ екології, що досліджує природні складові ландшафту. Вивчає екологічні відносини між рослинністю і середовищем, структуру, функціонування природних комплексів на топологічному рівні, а також вплив суспільства на природні складові ландшафту.

Логосфера – якісно новий етап еволюції біосфери, що визначає перевагу суворого наукового підходу у взаємовідносинах людини і природи, коли всі взаємовідносини суспільства і біосфери будуть будуватися на науковій основі.

М

Мета управління у сфері охорони навколишнього природного середовища – реалізація законодавства, контроль за дотриманням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Метою створення механізму захисту навколишнього середовища – є оздоровлення екологічної ситуації у країні з мінімальними витратами матеріальних, фінансових і трудових ресурсів на основі забезпечення максимально сприятливих умов для природно-охоронної діяльності підприємств і галузей.

Механізм Кіотського протоколу (сутність) – активізує залучення інвестиційних ресурсів (екологічні або «зелені» інвестиції) у збереженні навколишнього середовища.

Механізм забезпечення екологічної безпеки держави – під механізмом забезпечення екологічної безпеки розуміють комплекс взаємопов'язаних державно-правових засобів, спрямованих на досягнення екологічної безпеки шляхом регулювання і контролю діяльності суб'єктів екологічних правовідносин за допомогою еколого-правових норм.

Міжнародна екологічна безпека – являє собою системний і багаторівневий процес інтеграції, регіоналізації, лібералізації та демократизації міжнародних відносин, складові механізму якого формують комплекс екологічних умов існування людства і впливають на функціонування природоохоронних інституцій, екологічних організацій, спричиняючи створення спеціальних режимів взаємовідносин країн з метою упередження екологічних небезпек. Ці складові є основою формування стійкості світової економічної системи.

Механізм чистого розвитку (ст. 12 Кіотського протоколу) – впровадження проектів між країною з розвинутою економікою і країною яка розвивається, забезпечуючи її фінансуванням і технологіями для сталого розвитку і зобов'язується знизити викиди в атмосферу.

Моніторинг навколишнього середовища – регулярні спостереження, що виконуються згідно із заданою програмою спостереження природних середовищ, природних ресурсів, рослинного і тваринного світу, що дозволяють відокремлювати їхній стан і процеси, що у них відбуваються під впливом антропогенної діяльності.

Моральний збиток – збиток від незадоволення людей якістю навколишнього природного середовища.

Н

Навколишнє середовище – це комплекс усіх об'єктів, явищ і процесів, зовнішніх стосовно даного організму, популяції або сукупності організмів. Навколишнє середовище включає соціальне середовище. Характеризується передусім за все концентраціями хімічних сполук, які споживають живі організми. З навколишнім середовищем взаємодіє зовнішнє середовище, тобто те середовище, в якому живі організми не функціонують. Проте, регулюючі потоки речовин у навколишньому середовищі, біота впливає і на концентрації біогенів у навколишньому середовищі.

Науково-технологічна безпека – це такий стан науково-технологічного та виробничого потенціалів держави, який дає змогу забезпечити належне функціонування національної економіки, достатнє для досягнення та підтримання конкурентоспроможності вітчизняної продукції, а також гарантування державної незалежності за рахунок власних інтелектуальних і технологічних ресурсів.

Національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Національні інтереси – життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток.

Національні ризики – це імовірність втрати державою частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або появи додаткових витрат у результаті здійснення певної діяльності в умовах невизначеності.

Національні ризики – це нестабільність внутрішнього стану країни, що впливає на результати діяльності підприємств.

Напрямок екологізації виробництва в аграрному секторі – передбачено реалізацію заходів щодо підвищення рівня енергоефективності, що переважно, проводиться через запровадження проектів із використання відновлювальної енергії.

Небезпечні відходи – відходи, що мають такі фізичні, хімічні, біологічні або інші небезпечні властивості, які створюють або можуть створити значну небезпеку для навколишнього природного середовища і здоров'я людини та які потребують спеціальних методів і засобів поводження з ними.

Незабруднені (чисті) стічні води – води, зміст шкідливих речовин в яких не перевищує встановлених нормативів, а їх скид не призводить до погіршення якості природного водного середовища.

Ноосфера (мисляча оболонка) – нова стадія розвитку біосфери, стадія розумного контролю відношень між суспільством і природою, коли діяльність людини стає силою, що направляє розвиток і природу.

Нормативи збору за використання природних ресурсів – визначаються з урахуванням їх розповсюдженості, якості, можливості відновлення, доступності, комплексності, продуктивності, місцезнаходження переробки знешкодження й утилізації відходів та інших факторів. Нормативи збору за використання природних ресурсів, а також порядок її стягнення встановлюються Кабінетом Міністрів України.

О

Об'єктами екологічної безпеки є все, що має життєво важливе значення для суб'єктів безпеки: духовні потреби, цінності та інтереси особи, суспільства і держави, природні ресурси та довкілля як матеріальної основи державного та суспільного розвитку.

Об'єкти екологічної експертизи – проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, розвитку галузей народного господарства, генеральних планів населених пунктів, схем районного планування та інша передпланова і передпроектна документація; техніко-економічні обґрунтування і розрахунки, проекти на будівництво і реконструкцію (розширення, технічне переозброєння) підприємств та інших об'єктів, що можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, незалежно від форм власності та підпорядкування, у тому числі військового призначення; проекти інструктивно-методичних і нормативно-технічних актів і документів, які регламентують господарську діяльність, що негативно впливає на навколишнє природне середовище; документація зі створення нової техніки, технології, матеріалів і речовин, у тому числі та, що закуповується за кордоном; матеріали, речовини, продукція, господарські рішення, системи й об'єкти, впровадження або реалізація яких може призвести до порушення норм екологічної безпеки та негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Об'єкти правової охорони навколишнього середовища – навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов і процесів, природні ресурси як залучені у господарський обіг, так і невикористовуванні у народному господарстві у даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ), ландшафти та інші природні комплекси, об'єкти природно-заповідного фонду

України й інші території, здоров'я і життя людей.

Об'єкти природно-заповідного фонду України – ділянки суші та водного простору, природні комплекси й об'єкти, які мають особливу екологічну, наукову, естетичну і народногосподарську цінність і призначені для збереження природної різноманітності, генофонду видів тварин і рослин, підтримання загального екологічного балансу та фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

Об'єкт статистики навколишнього середовища – це не природне середовище, а процеси впливу діяльності людини на природу, негативний результат цього впливу, а також спеціальні природоохоронні заходи, необхідність яких обумовлена наявними негативними наслідками.

Обмеження (ліміти на природокористування) – являють собою встановлені підприємствами-природокористувачами на певний строк обсяги граничного використання (вилучення) природних ресурсів, викидів і скидів у навколишнє середовище забруднюючих речовин і розміщення відходів виробництва.

Органи управління у сфері охорони навколишнього природного середовища – здійснюють Кабінет Міністрів України, Ради та їх виконавчі розпорядчі органи, спеціально уповноважені на те державні органи з охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, його органи на місцях та інші державні органи, громадські об'єднання й організації, якщо така діяльність передбачена їх статутами, зареєстрованими відповідно до законодавства України та інші державні органи згідно з законодавством України.

Основні нормативи екологічної безпеки – це гранично припустимі концентрації шкідливих речовин, гранично припустимі рівні різного шкідливого фізичного впливу на навколишнє середовище (радіоактивного, електромагнітного, акустичного), гранично припустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування

II

Показники екологічної безпеки – екологічним показником називають будь-яку кількісну величину, яка характеризує стан екологічного об'єкту і ці показники повинні якомога повніше характеризувати цей об'єкт. Прийнято виділяти три основних групи екологічних показників, які характеризують принципово різні властивості екологічних об'єктів: показники стану і структури об'єкту; показники еколого-ресурсного потенціалу (для екосистем) або адаптаційних можливостей і здатності до опору проти зовнішніх впливів (для організмів); показники дії на об'єкт.

Політична безпека – можливість жити в суспільстві, яке визнає основні права людини (захист основних прав людини і свобод).

Політична глобалізація – членство держав у міжнародних організаціях, участь у міжнародних місіях (включаючи місії ООН), ратифікація міжнародних багатосторонніх договорів, кількість посольств та інших іноземних представництв в країні, і так далі.

Потенціал природний – здатність природних систем створювати будь-яку продукцію, що використовується у господарській діяльності людини. Виражається групою еколого-економічних показників.

Потенціал природно-ресурсний – сукупність можливостей використання у господарстві природних благ: ґрунту, рослин, тварин, корисних копалин, води, кліматичних умов тощо.

Правила екологічні – сукупність законів, правил що визначають функціонування екосистеми або реакцій організмів, популяцій, видів на стійкі зміни природного середовища.

Програма екологічна – програма, що спрямована на взаємну екологічну оптимізацію природних систем і виробничого комплексу, разом з охороною природи, довкілля.

Продуктивність екологічна – відношення кількості енергії, яка добувається з відповідного трофічного рівня, до кількості енергії, що поступає на цей трофічний рівень за одиницю часу.

Продуктивність екосистеми – кількість живої речовини, що утворюється в екосистемі протягом року на одиницю площі або об'єму води.

Природно-ресурсний потенціал – сукупність природних ресурсів і природних умов, які знаходяться у певних географічних межах і забезпечують задоволення економічних, екологічних, соціальних, культурних, оздоровчих і естетичних потреб людини і суспільства.

Природне середовище – мало змінена дією антропогенного чинника сукупність природних умов існування людського суспільства, тваринних, рослинних та інших організмів, які, проте, постійно зазнають прямого чи опосередкованого впливу людства, з яким пов'язана господарською діяльністю.

Природна рівновага – баланс природних компонентів середовища та природних процесів, що зумовлює тривале існування екосистем.

Природна система – система, яка складається з природних структур і утворень, що групуються у функціональні компоненти.

Природокористування (раціональне, оптимальне) – це економічне, бережливе спрямування суспільних заходів, що призначені для планомірного збереження та розширеного відновлення природно-ресурсного потенціалу, поліпшення виробничих умов родючості ґрунтів, продуктивності водних ресурсів, лісу, атмосферного повітря, інших факторів та чинників виробництва.

Продовольча безпека – це стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства.

Р

Раціональне використання природно-ресурсного потенціалу – забезпечення рівноваги між наявним потенціалом природи і вимогами суспільства у задоволенні потреб. Раціональне використання природно-ресурсного потенціалу у галузі сільськогосподарського виробництва вирішується шляхом оптимізації розораності земель, припинення деградації ґрунтів, збільшення площі лісів, охорони атмосферного повітря і чистоти води, заміни невідновлюваних ресурсів відновлювальними, збереження природної різноманітності.

Раціональний сталий розвиток – це така система відносин суспільного виробництва, при якій досягається оптимальне співвідношення між економічним ростом, нормалізацією якісного стану природного середовища, ростом матеріальних і духовних потреб населення.

Ризиками є погіршення конкурентних позицій, імпортна експансія, завуальована під інноваційне впровадження, недобросовісна поведінка імпортерів, спрямована на знищення конкурентів на внутрішньому ринку країни.

Ризик природокористування – можливість негативних наслідків при будь-якому рішенні глобальної, регіональної або локальної експлуатації природних ресурсів і в процесі використання споруд, технологічних ліній тощо.

Ринок екологічних послуг – містить у собі передачу або продаж прав на викид забруднюючих речовин у межах загального ліміту на забруднення; цей обсяг не повинен бути перевищений при новому будівництві (обмеження економічного росту).

Результативний метод оцінювання природних ресурсів – передбачає облік споживчих властивостей природних ресурсів, тобто їх здатність задовольняти певні потреби.

Результативний підхід до оцінювання природних ресурсів – ресурси оцінюються за вартістю валової продукції або за вартістю за винятком фактичних витрат на освоєння й експлуатацію ресурсів.

Рекреаційні зони – це ділянки суші й водного простору, призначені для організованого масового відпочинку населення та туризму.

Рентний підхід до оцінювання природних ресурсів – оцінюється максимально можливий народно-господарський економічний ефект від експлуатації оцінюваного ресурсу.

Ресурси виснажені – природні ресурси, кількість яких під впливом господарської діяльності людини зменшилась до такого рівня, що їх експлуатація економічно не раціональна.

Ресурси вичерпні – природні ресурси, кількість яких неухильно

зменшується у зв'язку з добуванням із природного середовища. Ресурси вичерпні поділяються на відновлювальні (рослинний і тваринний світ) і невідновлювальні (мінеральні).

Ресурси відновлювальні – природні ресурси, які здатні до самовідновлення у процесі біосферного кругообігу речовин за час, сумарний із темпом їх використання. Наприклад, вода, повітря. Розрізняють кількісну і якісну відновлювальність ресурсів.

Ресурси екологічні – сукупність середовище утворюючих компонентів, що забезпечують екологічну рівновагу в природі.

Ресурси замінні – природні ресурси, які можуть замінюватися іншими. Наприклад, мінеральне паливо – сонячною або термоядерною енергією.

Ресурси невичерпні – кількісно невичерпна частина природних ресурсів (сонячне випромінювання, атмосфера, гідросфера, клімат).

Ресурси невідновлювальні – природні ресурси, що існують у фіксованих кількостях, не самовідновлюються відповідно темпів їх використання і можуть бути повністю використані. Наприклад, мінеральні ресурси.

Ресурси природні – використовувані або резервні багатства природи. Розподіляють ресурси природні невичерпні (сонячна радіація, вода, тепло, повітря, енергія вітру тощо) та вичерпні – багатство надр і екосистем. З них надра є невідновлювальними ресурсами, а ресурси екосистеми (рослинний і тваринний світ, ґрунти) – відновлювальні частково.

Ресурси природного середовища – ресурсна група, до складу якої входять екологічні ресурси, які безпосередньо діють на людство і є об'єктами його господарської діяльності.

Рівновага природна – первинна екологічна рівновага природної системи, що склалася на основі балансу незмінених або малозмінених людиною компонентів середовища і природних процесів.

С

Система державного моніторингу навколишнього природного середовища створена – з метою забезпечення збору, обробки, збереження та аналізу інформації щодо стану навколишнього природного середовища, прогнозування його змін та розробки науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень в Україні.

Система економічного стимулювання природно-охоронної діяльності – містить у собі фінансові інструменти, що використовуються з метою зниження антропогенного навантаження на природне середовище: оподаткування, субсидування, пільгове кредитування, прискорена амортизація тощо.

Система природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні – включає природні території й об'єкти, що мають велику екологічну цінність як унікальні та типові комплекси для збереження сприятливої екологічної обстановки, попередження та стабілізації негативних

природних процесів і явищ, тобто території та об'єкти природно-заповідного фонду, курортні та лікувально-оздоровчі, рекреаційні, водозахисні, полезахисні й інші типи територій та об'єктів, що визначаються законодавством України.

Сільськогосподарські ресурси – складний комплекс компонентів природного ландшафту; вони являються собою специфічні сполучення ґрунтів, рельєфу, клімату (для природних кормових угідь рослинності), які використовуються для вирощування сільськогосподарських культур.

Соціальна безпека – це стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни.

Соціальна безпека – це сукупність заходів, спрямованих на захист інтересів країни й народу в соціальній сфері, на розвиток соціальної структури й відносин в суспільстві, системи життєзабезпечення і соціалізації людей, способу життя відповідно до потреб прогресу, теперішніх і майбутніх поколінь.

Соціальні збитки – передбачають паралогічні зміни в організмі людей; коли з певною точністю у вартісних одиницях можна вимірювати соціальні збитки, вони називаються соціально-економічними.

Суб'єктами екологічної безпеки є індивідуум, суспільство, біосфера, держава.

Сталий розвиток – загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі.

Стимулювання в екосистемі охорони навколишнього природного середовища – здійснюється шляхом надання пільг при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян у разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, за умови переходу на маловідхідні і ресурсо- і енергозберігаючі технології, організації виробництва і впровадженні очисного обладнання й устаткування для утилізації та знешкодження відходів, а також приладів контролю за станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів забруднюючих речовин, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища; надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища; звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища.

Стихійне лихо – небезпечні природні процеси, які за своїми масштабами відхиляються від вузького діапазону нормального функціонування навколишнього середовища, створених людиною пристроїв,

споруд, технологій та самої людини; руйнівне природне або природно-антропогенне явище чи процес, що може спричинити або спричинив загрозу життю та здоров'ю людей, руйнування або знищення матеріальних цінностей та окремих елементів природного середовища.

І

Тактика екологічної безпеки – повинні регулювати відношення людини з природою та бути результатом екологічної освіти і виховання. Відношення до Землі з боку людини, суспільства визначається тільки економічними послідовними, вимагаючи привілеїв для себе і не передбачаючи майже ніяких зобов'язань перед природою. Екологічне навчання – цілеспрямований процес, який повинен бути неперервним і систематичним. Разом із соціально-гуманітарною освітою він сприяє формуванню у людей нового, за В. І. Вернадським, ноосферного, мислення, яке повинно сприяти виходу з екологічної кризи. Спеціалісти екологічного профілю – в галузі екологічної освіти, теоретичної та прикладної екології готуються у більшості вищих навчальних закладів України.

Теорія хаосу – теорія, мета якої опис і пояснення вкрай складної поведінки систем; вони лише на перший погляд здаються безладними і непередбачуваними, однак, засновані на певному порядку.

Територіальні нормативи питомих навантажень (розраховуються на одиницю площі або об'єму) – передусім спрямовані на забезпечення екологічної стійкості економіки в умовах комбінованої дії на них кількох антропогенних факторів, з урахуванням природного й антропогенного районування.

Територіально-виробничий комплекс – це економічне (взаємообумовлене) поєднання підприємств в окремій промисловій точці або у цілому районі, за умов функціонування якого досягається певний економічний ефект за рахунок вдалого (планового) підбору підприємств з відповідними й економічними умовами району та з його транспортним і економічно-географічним положенням.

Техногенна екосистема – функціональна система живих організмів і середовища, що виникла або значно змінена під впливом техногенних факторів.

Техносфера – частина біосфери, докорінно перетворена людьми за допомогою прямого або опосередкованого впливу технічних і техногенних об'єктів (будинки, дороги, механізми, підприємства тощо) з метою найповнішою відповідності соціально-економічним (але не екологічним) потребам людства.

Типи екологічних ситуацій – екологічні ситуації різняться за такими характеристиками: набором проблем, типом техногенних перебудов, ведучими факторами формування, типом умов, ступенем прояву, часом існування, рівнем гостроти прояву. Виділяють наступні типи екологічних ситуацій: природно-екологічні (підтип ландшафтно-екологічний), економ-екологічні,

соціально-екологічні, медико-екологічні, політико-екологічні, техніко-екологічні.

Точність моделі екосистеми – здатність моделі екосистеми передбачати зміни та імітувати дані, на яких вона заснована.

У

Управління екологічною безпекою – забезпечення найефективнішого функціонування, найпродуктивнішої роботи операційної системи та еколого-економічного використання ресурсів, забезпечення постійного стимулювати нарощування наявного потенціалу та його стабільного розвитку із мінімальною шкодою на навколишнє середовище.

Управління ризиком – розробка та обґрунтування оптимальних програм діяльності, спрямованих на ефективну реалізацію рішень у сфері забезпечення безпеки. Головний елемент такої діяльності – процес оптимального розподілу обмежених ресурсів для зниження різних видів ризику з метою досягнення такого рівня безпеки населення і навколишнього середовища, який тільки можна досягти з точки зору економічних і соціальних факторів.

Управління у сфері екології – це врегульовані правовими нормами суспільні відносини, у яких реалізується діяльність державних органів, органів самоврядування, громадських об'єднань, що спрямована на забезпечення ефективного використання природних ресурсів, охорону довкілля й екологічну безпеку юридичними і фізичними особами, шляхом гарантування дотримання екологічного законодавства та попередження правопорушень у цій сфері.

Управління у сфері охорони навколишнього природного середовища – полягає у здійсненні функцій спостереження, дослідження, екологічної експертизи, контролю, прогнозування, програмування, інформування та іншої виконавчо-розпорядчої діяльності.

Ф

Фінансова безпека – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни. Фінансова безпека, у свою чергу, має такі складові.

Фінансова безпека держави – важлива складова частина економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери.

Функція екологічних фондів – формування фінансових ресурсів цільового призначення, як фінансової системи природокористування, з метою фінансування суспільних екологічних потреб.

Я

Якість життя – це сукупність економічних, соціальних і екологічних факторів, що знаходяться на достатньому рівні для забезпечення безпечного, комфортного та здорового життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агроекологія : термінологічний та довідковий матеріал : навч. посіб. / В.І. Жарінов, С. В. Довгань. – К. : «Аграрна освіта», 2009. – 328 с.
2. Бобровська Н.В. Еколого-орієнтований підхід у розвитку аграрного сектора / Н.В. Бобровська // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – Випуск 4 (55). – 2013. – С. 175 – 177.
3. Вишневіська О.М. Еколого-орієнтований підхід в оптимізації ресурсного потенціалу аграрного сектора / О.М. Вишневіська, Н.В. Бобровська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Випуск 4 (62). – т. 2 – Миколаїв. – 2011. - С. 26 – 32.
4. Геоэкономика. Освоение мирового экономического пространства / Э.Г. Кочетов. – М. : Норма. – 2010. – 528 с.
5. Данилишин Б.М. Эколого-экономические проблемы обеспечения устойчивого развития производственных сил Украины. – К. : СОПС Украины НАН Украины, 1996. – 270 с.
6. Екологічні проблеми землеробства / І.Д. Примак, Ю.П. Манько, Н.М. Рідей, В.А. Мазур, В.І. Горщак, О.В. Конопльов, С.П. Паламарчук, О.П. Примак / За ред. І.Д. Примака. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 456 с.
7. Економічні розрахунки в природоохоронній діяльності : [навчальний посібник] / С.С. Рижков, С.М. Літвак, О.А. Літвак, Н.В. Гурець. – Миколаїв : НУК, 2012. – 192 с.
8. Літвак С.М. Екологічний менеджмент і аудит : [навчальний посібник] / С.М. Літвак, С.С. Рижков, В.А. Скороходов та ін. – Друге видання. – К. : ВД «Професіонал», 2006. – 200 с.

ІНТЕРНЕТ РЕСУРСИ

9. Кіотський протокол : [Електронний ресурс]. Режим доступу – uk.wikipedia.org/wiki.
10. Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату : [Електронний ресурс]. Режим доступу – zakon1.rada.gov.ua/
11. Програма ООН по навколишньому середовищу : [Електронний ресурс]. Режим доступу – uk.wikipedia.org.
12. Сталий розвиток / Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток.

Законодавство України:

1. **«Про охорону навколишнього природного середовища»** від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ
2. **«Про екологічну експертизу»** від 9 лютого 1995 року №45/95-ВР
3. **«Про природно-заповідний фонд України»** від 16 червня 1992 року N 2456-ХІІ
4. **«Про охорону атмосферного повітря»** від 16 жовтня 1992 року N 2707-ХІІ
5. **«Про тваринний світ»** від 3 березня 1993 року N 3041-ХІІ
6. **«Про енергозбереження»** від 1 липня 1994 року N 74/94 ВР
7. **«Про поводження з радіоактивними відходами»** від 30 червня 1995 року N 255/95-ВР
8. **«Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок чорнобильської катастрофи»** від 27 лютого 1991 року N 791а-ХІІ
9. **«Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок чорнобильської катастрофи»** від 28 лютого 1991 року N 796-ХІІ

Розроблені Міністерством охорони довкілля і ядерної безпеки України Концепція і «Основні напрямки державної екологічної політики України в галузі охорони оточуючого середовища, природокористування і забезпечення екологічної безпеки» визначили цілі, пріоритетні завдання, механізми їх реалізації і направлення гармонізації екологічної політики України з європейським екологічним процесом.

Ціль природоохоронної діяльності – у досягненні оптимального балансу між шкідливими для оточуючого середовища наслідками, супроводжуваними розвитком суспільства, і потенційними можливостями природних ресурсів до самовідновлення.

Режим доступу : Еко.portal.lviv.ua

Довідкове видання

Екологічна безпека

Словник термінів

Укладачі:

Вишневська Ольга Миколаївна

Бобровська Надія Володимирівна

Формат 60x84 1/16 Ум. друк. арк.. 5,2.

Тираж 50 прим. Зам № ____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м.Миколаїв, вул.Паризької Комуни, 9

Свідоцтво субекта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.